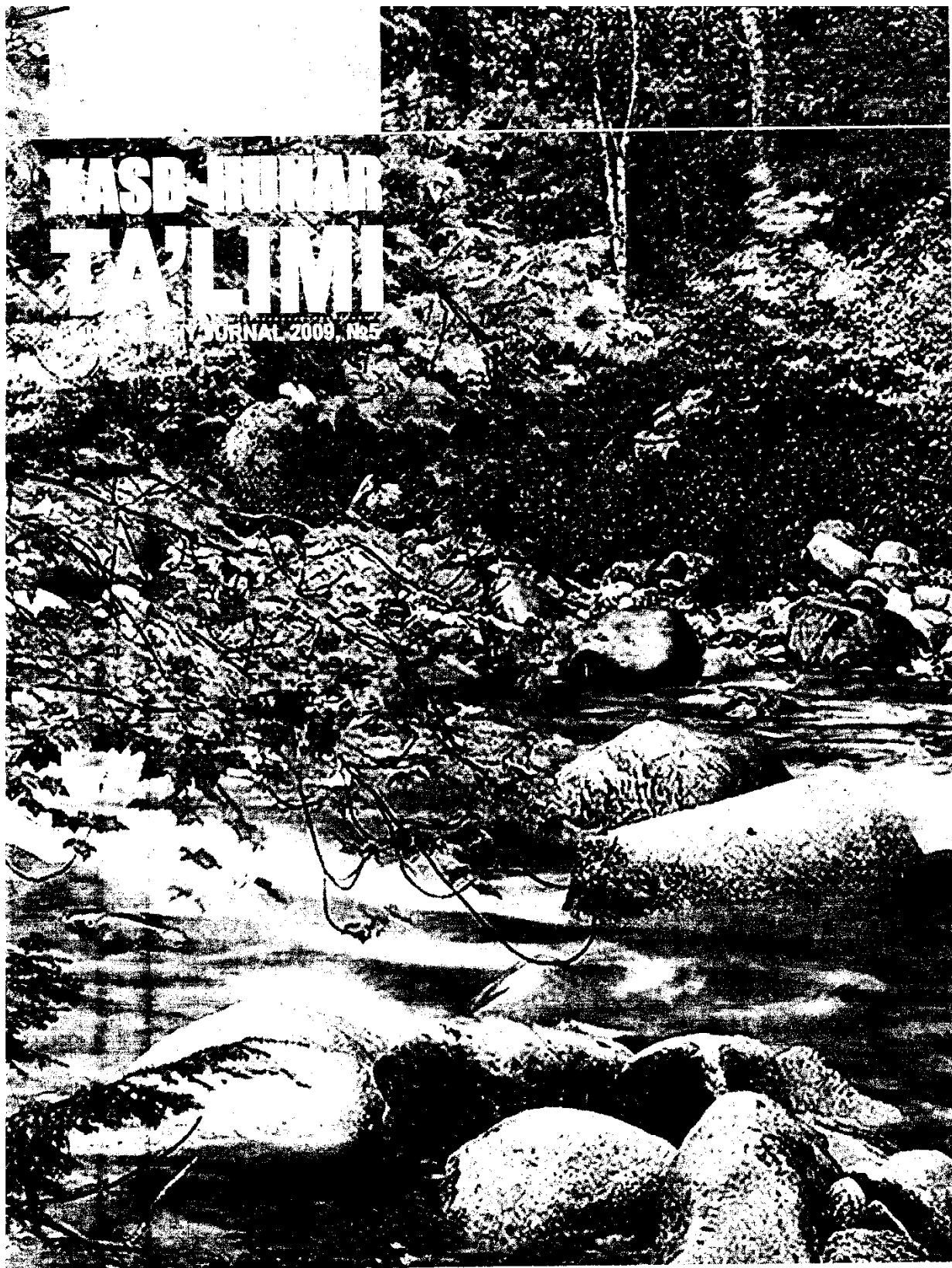

KASB HUNAR TALIMI

KASB HUNAR JOURNAL 2009, No.5

ция» тушунчасини икки хил маънода қўллаш мумкин. Биринчи ҳолда, интеграция атроф-олам ҳақида ўқувчиларда яхлит тасаввур ҳосил қилиш маъносига қўлланилади (бу ерда интеграция ўқитиш мақсади сифатида қаралади); иккинчи ҳолда, бу ўқув предметларини бир-бирига яқинлаштиришнинг умумий платформасини топишни билдиради (бу ерда интеграция ўқитиш воситаси сифатида тушунилади). Ҳозирги замон таълим муассасаларида ўқув пред-

метларининг интеграцияси педагогик фаолиятдаги ишларни яхшилашга, педагогик жамоанинг ижодий имкониятини ривожлантириш ва айрим ўқитувчиларнинг ўқувчиларга самарали таъсирини кучайтиришга қаратилади. У янги педагогик қарорларни фаол излаш йўналишларидан биридир.

Ўқув предметлари интеграцияси фанларни чуқур ўзлаштириш имконини инкор этмайди. У уни ривожлантириш, камчиликларни бартараф этиш имконияти бў-

либ, предметлар ўртасидаги ўзаро боғлиқлигини чуқурлаштиришга йўналтирилади.

Ҳозирги замон педагогика фанининг асосий вазифаларидан бири турли ўқув предметларининг қисмлари ва алоҳида элементларини мантиқий яхлит бир бутунликка бирлаштиришга йўналтирилган интеграцияни амалга ошириш методларини ишлаб чиқиш. Бунда таълим мақсади ва вазифаси ўзгармайди, аксинча, янада аниқ қўйилади.

Экологик таълим-тарбия жараёнида инвариант ва вариатив дидактик функцияларни таъминлаш

Н.ИСАҚУЛОВА, ЎМҚХТТҚМО ва УҚТИ докторанти

Фанлараро экологик таълим-тарбия жараёнида инвариант ва вариатив дидактик функцияларни таъминлаш педагогик муаммолардан ҳисобланади. Вариатив дидактик функциялар дейилганда, фанлараро экологик таълим ва тарбия мазмунини ҳар хиллаштириш ҳамда янгилаш тушунилади.

Инвариант дидактик функциялар эса вариатив дидактик функцияларнинг акси бўлиб, фанлараро экологик таълим-тарбия мазмунини бир хиллаштиришни назарда тутати. Мазкур дидактик функцияларни қиёсий ўрганиш натижасида биз уларнинг ўхшаш жиҳатлари, афзалликлари ва камчилигини аниқладик.

Инвариант ва вариатив дидактик функцияларни жорий этишдаги ўхшаш жиҳатлар таълим жараёни; ўқув режа; Дав-

лат таълим стандартлари; фанлараро узлуксиз экологик таълим-тарбия; ўқитиш шакл ва усуллари; табиий муҳит; қизиқиш; касб танлаш; бир хил мутахассисликларнинг мавжудлиги билан белгиланади.

Инвариант ва вариатив дидактик функцияларнинг бир-бирдан фарқи таълим босқичлари; ўқув режани амалга ошириш; ҳар бир ўқув фанини ўқитиш усули; узлуксиз экологик таълим-тарбия мазмуни; шакл ва усуллари; ўқувчиларнинг ёшга хос хусусиятлари ва қизиқишлари; касб танлаш шарт-шароити ва мақсадлари; таълим муассасаларидаги шарт-шароитлар; танлаган мутахассисликларнинг турлича эканлигида кўринади.

Вариатив дидактик функцияларни таъминлашнинг афзаллиги: фанлараро экологик таълим-тарбия жараёнида вари-

атив дидактик функциялар жорий этилганида таълим самарадорлиги ва ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқиши ортади; замонавий педагогик технологиялар, компьютерлар, ўқитишнинг турли воситалари ва ҳар хил ўқув адабиётларидан кенг фойдаланилади; ўқувчиларнинг биологик ва руҳий саломатлигига эътибор берилди; дарс ва дарс-дан ташқари машғулотларни ташкил этишга турлича ёндашилади, ўқувчи сони қанча кам бўлса, дарс савияси шунча юксак бўлади; экологик таълим-тарбия усулларида эркин фойдаланилади; таълим мазмуни бойи-тилади; фанлараро алоқадорликдан унумли фойдаланилади; таълим жараёнининг узвийлиги ва узлуксизлигига катта аҳамият берилди.

Камчилиги: кўп вақт талаб этилади; ўқитувчи учун иш кўпаяди.

Инвариант дидактик функцияларни жорий этишнинг афзаллиги: фанлараро экологик таълим ва тарбия жараёнида инвариант дидактик функциялар жорий этилганда ўқитувчи фаолияти анча осонлашади; кўп вақт талаб этилмайди; янги маълумот ва ахборотларни излаш шарт эмас; дарс тинч шароитда олиб борилади; анъанавий усуллардан фойдаланилади; ўқитувчининг малакаси унча катта аҳамиятга эга эмас; ўқувчилар сонининг кам ёки кўплиги эътиборга олинмайди; таълимнинг узлуксиз ва изчиллиги таъминланади.

Камчилиги: таълимда ўзгаришлар деярли кузатилмайди; ўқувчилар дарсдаги бир хилликдан зерикади; топшириқларни қозғоғда бажариб, амалда бажариш шарт эмас; бир соатлик дарс мазмунли ўтказилса бас; фақат дарсликлардан фойдаланилади; ўқитишнинг оддий воситалари ҳам етарли ҳисобланади.

Фанлараро экологик таълим-тарбия жараёнида инвариант ва вариатив дидактик функциялардан самарали фойдаланиш экологик таълим-тарбиянинг дидактик талаблари ва тамойилларига боғлиқ.

Узлуксиз таълим жараёнида фанлараро экологик таълим ва тарбиянинг *вариатив дидактик функциялари:*

— экологик мазмундаги машқларни бажариш ва масалаларни ечишда тарбиявий аҳамиятга эга қўшимча топшириқлардан фойдаланиш;

— экологик мазмундаги таълим ва тарбия ишларини фанлараро боғланиш асосида турли педагогик усуллардан фойдаланган ҳолда ташкил этиш;

— дарсдан ташқари экологик таълим ва тарбия машғулотларини ўтказишда ўқувчиларнинг қизиқишларини эътиборга олиш;

— экологик мазмундаги тестларни ўтказишда мазмуний бир хилликка эътибор бериш ва са-

вол-жавобларнинг хилма-хиллигига эришиш;

— экологик мазмундаги таълим ва тарбия ишлари ҳамда машғулотларни ташкил этишда ўқувчиларнинг ёшига ҳос хусусиятларини эътиборга олиш;

— фанлараро экологик таълим-тарбия жараёнида ўқувчиларнинг тарбияланганлик даражасини турли усуллар асосида баҳолаш ва уларнинг хилма-хиллигини таъминлаш.

Инвариант дидактик функцияларни амалга оширишда қўшимча топшириқлар, назорат саволлари ва турли-туман усуллардан кенг фойдаланилмайди.

Хулоса қилиб айтганда, умумий ўрта таълим, ўрта махсус, касб-ҳунар таълимида ўқувчиларга фанлараро экологик таълим-тарбия беришда инвариант ва вариатив дидактик функцияларни жорий этиш таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллигини таъминлашда муҳим амалий аҳамият касб этади.

Таълимнинг тарбиявий вазифасини кучайтириш асослари

М. МАҲКАМОВА, Тошкент давлат педагогика университети докторанти

Олий таълим муассасалари ва педагогика касб-ҳунар коллежларида тайёрланаётган бўлажак педагог ва тарбиячилар таълим-тарбия мазмуни, моҳияти, тамойиллари, методлари, технологияси ҳақида чуқур билимга эга бўлиши зарур. Бошқача айтганда, энг

аввало, тарбиячининг ўзи тарбияланмоғи керак. Ҳозирги вақтда таълим жараёнида тарбиявий ишларнинг қуйидаги метод ва шакллари кенг қўлланилади: рағбарлантириш, нишонтириш, машқ, маъруза, суҳбат, ҳикоя, тушунтириш, йўналтириш, мунозара, педаго-

гик талаб, маслаҳат, таклиф, топшириқ ва вазифалар бериш, мусобақа ва бошқалар.

Шарқ мутафаккирлари, хусусан, Абу Наср Фаробий, Абу Райҳон Беруний, Ал Хоразмий, Абу Али Ибн Сино, Баҳоваддин Нақшбандий, Саъдий Шерозий, Алишер Навоий, Абдулла Авлоний ва бошқаларнинг маънавий меросларини, айниқса, таълим-тарбия, педагог шахси ва унинг фаолияти борасидаги қарашларини ўрганиш муҳим ижтимоий-педагогик аҳамиятга эга. Улар илгари сурган педагогик ғоялар таълим-тарбия мазмунини